

De Jonge Seerp, een Nederlands kofschip in Gdansk

ALEX
KUSSENDRAGER

In het voorjaar van 1791 vertrok schipper Johannes Leenderts uit Harlingen vanuit Amsterdam met het schip De Jonge Seerp naar Østersøen (Baltische Zee).¹ De Sont was een belangrijke handelsroute, met name voor Nederland. De helft van de schepen die door de Sont (de zeestraat tussen Denemarken en Zweden) voeren, kwam uit ons land. Eeuwenlang hief de koning van Denemarken tol op elk schip dat door de Sont voer.² Vanaf de vijftiende eeuw tot 1857 zijn ongeveer 1,8 miljoen schepen door de Sont gevaren. De originele registers bestaan uit meer dan 700 dikke, handgeschreven, in leer gebonden delen en worden bewaard door het Rijksarchief in Kopenhagen. Van elke doorvaart werd de naam van de schipper, zijn woonplaats, de haven van vertrek, de samenstelling van de lading en vanaf 1660 ook de bestemming genoteerd.

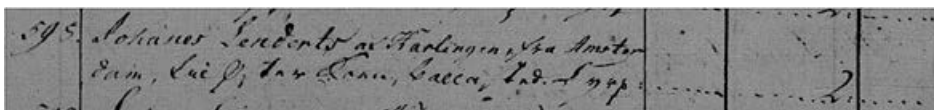
Medio juni 1791 getuigde John Campion, een schipper uit Whitby, voor de burgemeester van Gdansk, dat zijn schip The Recovery tijdens de reis vanuit Londen naar Gdansk met ballast, in een zware storm (op 11 juni 1791) een aanvaring had met het Nederlandse kofschip De Jonge Seerp; het schip dat onder bevel stond van schipper Johannes Leenderts met ballast op weg was naar een onbekende bestemming aan de Oostzee. Het Nederlandse schip zwenkte, als gevolg van een sterke zuidwester windvlaag, onverwachts naar het Engelse schip. Na de botsing helde De

Jonge Seerp sterk over naar stuurboord en zonk kort daarna. De ramp deed zich voor op een afstand van ongeveer drie nautische mijlen uit de kust, vlakbij de ingang van de haven van Gdansk. De Engelsman verklaarde dat de torens van kerken van Gdansk al te zien waren.

Johannes Leenderts en De Jonge Seerp

Johannes Leenderts komt regelmatig voor in de achttiende-eeuwse Sonttolregisters: onder andere in 1785 en vanzelfsprekend in 1791.³ Deze schipper is op 20 oktober 1757 in Harlingen geboren en op 6 mei 1828 in zijn geboorteplaats overleden. Tijdens de Vierde Engels-Nederlandse Oorlog (1780-1784) vermeldden de Sontregisters zijn 'stad van herkomst' een paar keer als Emden, maar van 1788 tot zijn dood woonde hij steeds in hetzelfde huis in Harlingen. Vanaf 1814 tot zijn dood was hij havenmeester in die stad.

Een monsterrol van een schip met de naam Jonge Seerp, onder bevel van Johannes Leenderts, gedateerd 17 juli 1786, bevindt zich in Stadsarchief Amsterdam. Met uitzondering van de bovengenoemde monsterrol zijn er (nog) geen documenten gevonden met meer details over de naamgeving van het schip De Jonge Seerp. Een optie voor de naamgeving van het schip zou kunnen zijn Seerp Gratama, geboren in Harlingen op 17 oktober 1757, een koopman uit een vooraanstaande

Johannes Leenderts in
1791 genoemd in de
Sonttolregisters

Overzicht van Nederlandse loodjes gevonden bij het wrak van De Jonge Seerp bij Gdansk (alle loodjes zijn opgenomen op de website www.loodjes.nl)

W-27/1541/91
vz.: klein dubbel gedeeld wapen met paal waaronder
1784 daar weer onder M.
kz.: .*/24:ST/.*/
L. Minard van Hoorebeke

W-27/1507/91
vz.: staande leeuw naar links met zwaard en
pijlenbundel (het wapen van de Staten-
Generaal).
kz.: K / 1789 / 24 S

W-27/1532/91
vz.: wapen van Prins Willem V.
kz.: L.C. (G.) / 1784 / 10.
Pelsdonk, 09.10e, afb. 314 (ander type)

W-27/1565/90
vz.: wapen van Prins Willem V.
kz.: M(D) 1789 24.

W-27/118..
vz.: leeuw naar links in wapen waaronder W/+++.
kz.: WW / 1789 / 24.
L. Minard van Hoorebeke, nr. 485; *De Beeldenaar* 2014-3

W-27/184/90
vz.: leeuw naar links in wapen waaronder W/+++.
kz.: WW / 1784 / 24.
L. Minard van Hoorebeke, nr. 485; *De Beeldenaar*
2014-3

W-27/1332/90
vz.: wapen van Prins Willem V.
kz.: L.C. (G.) / 1789 / 10.
Pelsdonk, 09.10e, afb. 314 (ander type)

W-27/1550/91
vz.: staande leeuw naar links.
kz.: HV (HelleVoetsluis?) / 1789 / 24.
Pelsdonk, 09.10e, afb. 314 (ander type)

scheepvaart familie welke meerdere schepen bezat met soortgelijke familie-gerelateerde namen.

De vindplaats van de W-27

Op 10 augustus 1985 voerde het Maritieme Bureau uit Gdansk en het Pools Maritiem Museum (PMM) werkzaamheden uit rond het ankerplaatsgebied van de noordelijke haven in Gdansk. Op 4½ mijl ten noordoosten van Gdansk in de Bocht van Danzig, op een diepte van ongeveer 26 meter, vond men een scheepswrak dat werd aangeduid als W-27 en dat vrijwel zeker de Jonge Seerp is. In een gebied van 2000 m² rond het wrak werden tal van objecten gevonden. Het belangrijkste deel van het wrak bestaat uit het onderste gedeelte van het schip bevattende de kiel, kielzool en zogenaamde 'strakes' (planken welke horizontaal langs de kiel lopen om water buiten te houden). Veel

persoonlijke bezittingen van de bemanningsleden werden door sleepnetten, ankers, visnetten en onderwater werkzaamheden over de Golf van Gdansk verspreid. Met name uit de achterstevens, zijn over een gebied van ongeveer 40 meter voorwerpen verspreid, die groep 1 genoemd wordt.

Tijdens de opgravingen is het gebied grondig doorzocht, onder andere gebruikmakend van een aantal metaaldetectors en een zogenaamde 'luchtlift'. De site tot aan de voorkant van het wrak kreeg nummer 2. Op deze locatie werden verschillende onderdelen van de W-27 gevonden: een 26 meter lange kiel, 31 vloer-dakconstructies, in de lengte liggende bodemplanken en een 17 meter lange mast met kielzool. Het 7 m lange roer met 1,4 m breed roerblad en een 6,1 m lange helmstok werden ontdekt in 1987. Het hoofd van het roer toont het ornament van een gebeeld-

*Waszegel met
gemeentewapen
Harlingen (vergroot)*

houwde dribladige klaver wat kenmerkend is voor Nederlandse schepen (en speciaal voor de kofschepen) uit de achttiende en negentiende eeuw.

Op basis van dendrochronologisch onderzoek is geconcludeerd dat de basis van het schip in de tweede helft van de achttiende eeuw werd gelegd. De bomen zijn op z'n vroegst in 1761 gekapt. Het is aannemelijk dat het vervoer van het hout en de bouw van het schip minimaal twee jaar heeft geduurd, zodat mag worden aangenomen dat het schip op z'n vroegst in 1763 is gebouwd.

Er zijn meer dan 10.000 objecten teruggevonden gedurende de 13 seizoenen dat er gezocht kon worden. Er zijn verder nog gevonden: fragmenten van zeilen, bewapening, aardewerk- en glas-

scherven, persoonlijke bezittingen van de bemanning en delen van de keuken-inventaris. De interessantste vondsten zijn: een bronzen zegelstempel met een monogram van de letters JL voor Johannes Leenderts, een bijna volledige octant gemaakt door Urings Co Londen, een telescoop, een petroleum-lamp, twee spoorwapens gemaakt van brons (35 cm lang) en een 80 cm lang gietijzeren kanon. Op twee kanonnen staan de letters T.K.W. en het jaartal 1783. De betekenis van de initialen is helaas (nog) niet bekend. Mogelijk zijn ze van de maker.

Een gegraveerde messing snuifdoos toont een vrouw en een man tegenover elkaar en heeft een typisch Nederlandse oorsprong. Aan een boom hangt een lantaarn en een Cupido met een boog naar beneden gericht. De scène wordt aangevuld met de twee volgende inscripties: 'Ik vlugt al voor dat schoon gesigt' (= meisje of vrouw) en 'Sip is een lantarn sonder ligt' (= een man zonder liefde).

In het wrak zijn vijftientig Nederlandse munten gevonden en een aantal Goudse kleipijpen. Een Franse koperen munt is het jongste stuk van de 77 numismatische vondsten. Op de voorzijde staat het portret van koning Lodewijk XVI, de munt van 1 sou (sol) werd geslagen tussen 1778 en 1793. De gevonden (baken)loodjes vormen een aanvullende reeks jaartallen uit een relatief kleine chronologische periode 1784-1789. Deze loodjes zal ik hier afzonderlijk bespreken.

Het is opmerkelijk dat er een armenpenning van een inwoner uit Dordrecht aan boord van het schip gevonden is dat uit Minard onder nummer 167 omschrijft als: "Tusschen een roosje boven en onder 24:ST/ te kennen gevende dat de bedeelde bij den penningmeester eenen onderstand kon ontvangen van 24 stuivers. Een gekarteld bandje omgeeft denzelve gedeeltelijk. In het effe veld der keerzijde het wapenschild; in het midden

*Bronzen zegelstempel
met spiegelmonogram
JL*

het jaartal 1785/ daaronder de letter M/ zijnde de eerste letter van Medelijden. Met een plat bandje omringd'. In een volgend artikel zal ik dit loodje uitgebreid bespreken.

De loodjes met de letters WW zijn van Willemstad (zie hierover *De Beeldenaar* 2014-2). Van de andere aangetroffen loodjes is het doel en de oorsprong nog niet te achterhalen. Wel is opvallend dat deze loodjes ook in Engeland zijn aangetroffen. Hebben ze iets te maken met de export of een buitenlandse tol?

Als er iemand meer informatie heeft over de kanonnen en de loodjes hoor ik dat graag. De informatie zal weer worden gedeeld met Tomasz Bednarz van het Pools Maritiem Museum in Gdansk, Polen. Gegevens graag sturen aan info@loodjes.nl ■

NOTEN

- 1 Sonttolregister 1791_268_0033 nr 598.
- 2 JAN PELSDONK 'Buiten het gezichtsveld van de muntverzamelaar. De tol bij de Sont en sociaal-economische geschiedenis op een weegschaaltje', in: *De Beeldenaar* 38 (2014) 249-252.
3. Sonttolregister 260_0214.

BRONNEN

Correspondentie met Tomasz Bednarz van het Polish Maritime Museum uit Gdansk, Polen

*Kleine deksel met S
band Y*

www.soundttol.nl

www.kleinekerkstraat.nl

www.loodjes.nl

[toevoegen noot 2:

LITERATUUR

MINARD-VAN HOOREBEKE *Noord-Nederlandsche Gildepenningen Presentie- Kerk- & Armloodjes van de XVe tot de XVIIIe eeuw* (Gent 1878).

ALEX KUSSEDRAGER 'Armenpenning Roermond blijkt bakenlood van Willemstad', in: *De Beeldenaar* 38 (2014) 71-73.

